

*Utbildnings- och kulturdepartementet
103 33 Stockholm*

Yttrande angående EU-kommissionens förslag till en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (EQF)

1. Principiella utgångspunkter kring folkbildning och validering av deltagande i folkbildningsverksamhet

Det ställningstagande Folkbildningsrådet gör ifråga om kommissionens förslag om en gemensam europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (EQF) utgår från folkbildningens specifika samhällsroll och vad denna innebär i förhållande till frågor kring validering av icke-formellt och informellt lärande i den verksamhet som sker i folkhögskolor och studieförbund.

1.1 Folkbildningens kännetecken

Folkbildningen i form av folkhögskolor och studieförbund utgör ett eget självständigt parallellt system till det formella utbildningsväsendet. Stödet till folkbildningen från statens sida baseras på att det har en annan roll än den formella utbildningen och motiveras främst med att verksamheten stärker och utvecklar demokratin samt breddar kulturintresset i samhället. Utjämning av utbildningsklyftor ska prioriteras. Folkbildningen förväntas ha ideologisk profilering av verksamheten genom dess förankring i folkrörelser och föreningsliv.

Folkbildningen skiljer sig från den formella utbildningen i organisation, målsättningar, kunskapsperspektiv, pedagogik, arbetsformer och innehåll, även om vissa av skillnaderna minskats i takt med att det formella skolsystemet reformerats.

Utmärkande för folkbildningen är dess mångfald i verksamhetsformer, utbud och deltagare, att den är fri och frivillig, saknar centrala läroplaner och att det är profilerad efter huvudmännens ideologier och behoven i det civila samhället. Ledarutbildning för den egna rörelsen är en stor verksamhet i många av

folkbildningsorganisationerna. Målsättningarna är betydligt vidare än i den formella utbildningen.

Folkbildningen är inriktad på ett erfarenhetsbaserat lärande med aktivt utbyte av erfarenheter, tankar, värderingar och reflektioner mellan deltagarna. Folkbildningen föredrar att arbeta i studiecirkelform eller i små studiegrupper i folkhögskolor. Grupprocesser tillmäts stor betydelse för kunskapsutvecklingen. Denna pedagogiska modell innebär att folkbildningen, som utgör en struktur inom det icke-formella lärandet i Sverige, på ett unikt sätt i studiesituationen knyter an till och på ett medvetet sätt tar tillvara det informella lärande som deltagarna bär med sig.

1.2 Validering inom folkbildningen

Validering eller evaluering förekommer allmänt som ett led i en pedagogisk process i både folkhögskolor och studieförbund.

I folkhögskolan är validering i syfte att uppnå behörighet och tillträde till högskolestudier formaliserad genom Högskoleverkets föreskrifter om folkhögskolans rätt att ge grundläggande och särskild behörighet samt sätta studieomdömen. Behörigheten intygas av folkhögskolan själv i form av kunskaper "motsvarande" gymnasieskolans kärnämnen. Studieomdömet är en unik metod att kollektivt validera studieförmåga och social kompetens. Den validering som sker på folkhögskolorna i form av studieomdöme i den behörighetsgivande verksamheten har en allmän acceptans. Att studieomdömet är en helhetsbedömning över längre tid och baseras på samverkan av flera bedömare bidrar till detta.

För den övriga folkhögskoleverksamheten, som är nästan lika omfattande, finns ingen validering idag. Här ingår ett stort och varierat kursutbud inom ett flertal utbildningsområden, vissa med yrkesinriktning. Det finns ett behov av att validera denna kompetens och att legitimera värdet av den. Samtidigt finns det uppenbara svårigheter att foga in folkbildningen i standardiserade former av validering på grund av dess mångfald, anknytningen till profilerade huvudmän och den speciella lärprocessen med inriktning på deltagarstyrning och personlig utveckling i en grupprocess.

Den omfattande studiecirkelverksamheten i Sverige (ca 300 000 cirklar årligen) sker till största del utan att deltagarna efterfrågar papper på vad man lärt sig. Snarare utgör cirklarna en sorts "frizon" där man inte blir bedömd och inte behöver jaga efter ett mätbart resultat. Studiecirkelverksamheten har målsättningar som inte syftar till värdering av kunskaper och därför görs ingen validering mot betyg. Demokratimålet är basen. Det förekommer dock kvalificerad certifiering inom vissa områden inom studieförbundens verksamhet, inklusive uppdragsutbildningar. Flera valideringsprojekt pågår

1.3 Valideringens problem och möjligheter i folkbildningen

Mät- och metodproblemen är många och komplicerade. Problematiken med inlemmandet av folkbildningen i ett standardiserat bedömningssystem är av både principiell och praktisk karaktär. Här finns frågor kring operationalisering och översättning av "mjuka värden" till formell kompetens. Vilka mätinstrument ska man använda för att mäta bildning, attityder, värderingar, personlig utveckling, ökat samhällsengagemang o s v? Hur kan organisations- och föreningserfarenheter valideras? Vilka modeller är tillämpliga i situationer där folkbildningen av ideologiska skäl inte vill värdera enskilda individer eller

mäta kunskaper? Till detta kommer frågor kring vem som betalar för validering. Detta är exempel på problematik som bör bearbetas ytterligare.

Trots grundläggande principiella invändningar och uppenbara mät- och metodproblem finns i många fall ett behov av att synliggöra den unika kompetens som deltagande i folkbildningsverksamheten innebär. Validering skulle kunna ge högre status till folkbildningen genom att den reella kompetensen som deltagandet ger beskrivs. Det handlar då inte primärt om att jämföra folkbildningsverksamheten med det formella systemet, utan tyngdpunkten ligger i att beskriva folkbildningsverksamhetens värden utifrån dess egna meriter. Standardiserade modeller baserade på det formella utbildningssystemet är inte vägen framåt när det gäller validering inom folkbildning.

Folkbildningen måste utveckla egna modeller för att validera kunskaper och förmåga förvärvade genom folkbildning. På så sätt kan mångfalden och komplexiteten i folkbildningskompetensen ges rättvisa. Dessa modeller måste vara flexibla, öppna och individanpassade. Det ger större validitet men kolliderar med kravet på reliabilitet. Validering av folkbildning har sålunda det generella syftet att göra individens hela kompetens synlig.

Folkbildningens insatser för validering är i hög grad knuten till de processer som föregår validering, kanske främst att bidra till medborgares vilja till ett livslångt lärande samt till att vara tränade att reflektera över sig själva, dvs att lägga grund för egen validering.

Det pågår för närvarande flera valideringsprojekt inom folkbildningen. Erfarenheterna från dessa projekt bör tas tillvara i arbetet både på nationell och europeisk nivå för att skapa modeller där icke-formellt och informellt lärande värderas och valideras.

Motsvarigheter till den svenska folkbildningsverksamheten har i många länder i Europa ett svagt officiellt erkännande och därmed små möjligheter att hävda sin särart i ländernas behandling av EQF. Sverige och övriga nordiska länder som har en lång tradition med icke-formellt lärande kan spela en aktiv roll i att finna former för validering av den särpräglade kunskap och kompetens som skapas och utvecklas i andra sammanhang än i det offentliga skolsystemet.

2. Synpunkter på EU-kommissionens förslag till en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (EQF)

Folkbildningsrådet ser i princip positivt på strävandena att öka medborgarnas förutsättningar att röra sig över gränserna på utbildningsområdet och på arbetsmarknaderna i Europa. Det är angeläget att förslag på åtgärder som syftar till ökad jämförbarhet ifråga om kvalifikationer får en bred och allsidig granskning i EU:s medlemsländer och att de synpunkter som framkommer tas tillvara i fortsatt dialog med berörda parter både i respektive land och på europeisk nivå.

EU-kommissionens förslag om en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande bygger på att resultaten av lärande (*learning outcomes*) kan beskrivas i kunskaper, färdigheter samt personlig och professionell kompetens. I den sistnämnda kategorin ingår a) självständighet och ansvarstagande (*autonomy and responsibility*), b) förmåga att lära (*learning competence*), c) kommunikationsförmåga och social kompetens (*communication and social*

competence), d) professionell och yrkesrelaterad kompetens (*professional and vocational competence*)

Tanken är att dessa resultat av lärande kan relateras till

- formellt lärande
- icke-formellt lärande
- informellt lärande

Förslaget baseras på en struktur av kvalifikationer på åtta nivåer som nationella kvalifikationssystem föreslås relatera till för att kunna åstadkomma jämförbarhet.

2.1 Icke-formellt och informellt lärande

En utgångspunkt för förslaget är att det livslånga lärandet endast till en begränsad del sker inom formella utbildningssystem och att det därför är nödvändigt att beakta det lärande som sker i både icke-formella och informella sammanhang. Förslaget kan ses som en uppgradering av det lärande som sker utanför det formella utbildningssystemet. Likaså får personliga och yrkesmässiga resultat ökad betydelse. I motiveringen till förslaget påpekar kommissionen problemet med att det finns en tendens att betrakta icke-formellt och informellt lärande som underlägset (*inferior*) lärande för formella kvalifikationer i utbildningssystemet (s 9 engelska versionen).

Folkbildningsrådet delar uppfattningen att det finns skäl att lyfta fram det icke-formella och informella lärandets betydelse både ur ett individuellt och samhällligt perspektiv. Betydelsen av att lärsituationen erbjuder stöd för utvecklingen av egenskaper som självständighet, kommunikations- och samarbetsförmåga är likaså viktig att slå fast.

Det icke-formella och informella lärandet är av grundläggande betydelse för utveckling av ett aktivt medborgarskap. Det bidrar till att stärka ledarskap och medlemskap i föreningar och sammanslutningar, d v s till att stärka civilsamhällets organisationer och därmed en demokratisk infrastruktur bland medborgarna. Lärande i icke-formella och informella sammanhang ger också möjlighet till personlig utveckling, som genom t ex ökat självförtroende, större självkänedom och vidgade vyer ger positiva effekter både för den enskilde och för samhället i stort. Det icke-formella och informella lärandet har även betydelse för medborgarnas förutsättningar att möta förändringar och nya krav i arbetslivet liksom att motverka arbetslöshet och utanförskap.

Det är därför beklagligt att man i förslaget inte mer utförligt definierar och problematiserar begreppen icke-formellt och informellt lärande samt de faktorer som ingår i personlig och yrkesmässig kompetens i förhållande till det förslag som läggs fram. Man kunde ha använt medlemslandet Sverige som en resurs i kraft av vår långa tradition av icke-formellt och informellt lärande. Man begränsar sig till att under avsnitt 6.2 hänvisa till det pågående utvecklingsarbetet som sker i de flesta europeiska länder kring validering av icke-formellt och informellt lärande samt till de gemensamma europeiska principer för identifiering och validering av icke-formellt och informellt lärande som Ministerrådet (utbildning) och Kommissionen enades om i maj 2004. Dessa principer är, som också kommissionen påpekar, utformade på en generell nivå och utgör endast allmänna riktlinjer för den framtida utvecklingen av system och metoder för validering på europeisk nivå. I Ministerrådets slutsatser togs fasta på att det för närvarande pågår en experimentell process där man

prövar olika angreppssätt och att stimulans bör ske för att bli öka erfarenhetsutbytet.

2.2 Behov av fortsatta insatser på nationell och europeisk nivå kring validering av icke-formellt och informellt lärande

Folkbildningsrådet anser att det är angeläget att arbetet med att pröva principer, angreppssätt och metoder kring validering av icke-formellt och informellt lärande fortsätter och fördjupas. Under 2005 har inom ramen för Valideringsdelegationen en rapport utarbetats som kartlägger existerande valideringsverksamhet inom studieförbund och folkhögskolor. På uppdrag av Valideringsdelegationen har därefter ett projekt inom folkhögskolorna respektive studieförbunden inletts i syfte att utveckla det fortsatta valideringsarbetet i folkbildningen.

Kontakter som Folkbildningsrådet har med organisationer i andra europeiska länder inom ramen för medlemskapet i European Association for Education of Adults (EAEA) ger vid handen att det även i andra europeiska länder pågår processer kring utveckling av innehåll och former för validering av icke-formellt och informellt lärande, och att mycket arbete ännu är i sin linda. Det finns enligt Folkbildningsrådet bedömning för närvarande inte förutsättningar att ta ställning för ett förslag på föreliggande detaljnivå när grundläggande principiella och metodiska frågeställningar kring validering av icke-formellt och informellt lärande inte fått den belysning och bearbetning som krävs i de olika länderna.

EU:s arbetsgrupp för validering av icke-formellt och informellt lärande som tillsattes inom arbetsprogrammet *Implementation of Education & Training 2010* har samtidigt som den pekat på behovet av större jämförbarhet mellan olika länder, olika lärarenor och olika nivåer, pekat på ett antal problem i sammanhanget. Det gäller konflikten mellan standardisering och frivilligt deltagande från många olika lärarenor, vilket utesluter en toppstyrd reglering. Gemensamma kriterier för validering bör inte heller stå i konflikt med redan etablerade kriterier. Arbetsgruppen har slagit fast att man måste skraddarsy valideringsinstrument till målgruppen och aktivitetsfältet ifråga. Lösningen kan vara att inte etablera gemensamma regler, men gemensamma målsättningar för vad man vill åstadkomma. Det generella syftet skulle då vara att göra individens hela kompetens synlig. Folkbildningsrådet menar att arbetsgruppens resonemang och slutsatser leder till behov av ökad delaktighet från aktörerna inom icke-formell utbildning på nationell och europeisk nivå.

Mot denna bakgrund avvisar Folkbildningsrådet förslaget till en gemensam europeisk referensram på basis av nuvarande beslutsunderlag med tanke på frågans komplexitet och den principiella och metodiska problematik som validering av icke-formellt och informellt lärande innehåller i förhållande till den föreslagna strukturen med åtta nivåer.

Det finns ytterligare starka principiella och sakliga invändningar mot systemet med referensnivåer som förslaget baseras på, förutom redan nämnda. Det kan här räcka med att peka på exempelvis det påstådda linjära samband som enligt modellen finns mellan progression av kunskaper och färdigheter å ena sidan och personliga egenskaper som t ex kommunikationsförmåga och social kompetens å den andra. Detta uttrycker en kunskaps- och människosyn som är främmande för svensk folkbildning och som motverkar ambitionerna kring relevans och

trovärdighet som är nödvändiga för att vinna uppslutning kring ett förslag till referensram.

I nuvarande läge där det inte finns ett samlat förhållningssätt vare sig på nationell eller europeisk nivå kring värdering av icke-formellt och informellt lärande finns inte förutsättningarna att etablera ett gemensamt nivåbaserat kvalifikationssystem om hänsyn ska tas till alla former av icke-formellt och informellt lärande. De allmänna principer kring värdering av icke-formellt och informellt lärande som Kommissionen och Ministerrådet tagit ställning för är inte tillräcklig grund för ett positivt ställningstagande till föreliggande modell för en europeisk referensram (EQF) med den utformning den fått.

I stället bör ansträngningarna under de närmaste åren ökas, både på nationell och europeisk nivå, för att genom projektverksamhet, metodutveckling, erfarenhetsutbyte mm skapa en långsiktig grund för validering av icke-formellt och informellt lärande. Då skapas också förutsättningar att etablera ett hållbart system för validering som växer fram i en dialog med berörda parter.

Folkbildningsrådet delar slutsatsen från Ministerrådet och Kommissionen att det är angeläget att stimulera erfarenhetsutbytet på europeisk nivå kring validering av icke-formellt och informellt lärande för att göra det möjligt att utveckla gemensamma europeiska principer kring detta. En naturlig gemensam ram för ett sådant arbete bland europeiska organisationer verksamma inom folkbildning och vuxenutbildning är *European Association for Education of Adults* (EAEA) med sina 115 medlemsorganisationer från 38 länder. På samma sätt som den svenska folkbildningen själv behöver vidareutveckla policy och metoder kring validering kan EAEA få motsvarande roll för det gemensamma arbetet kring validering bland den icke-formella europeiska folkbildningen och vuxenutbildningen.

EAEA arbetar redan aktivt med frågan, senast i november 2005 i form av två seminarier i anslutning till Generalförsamlingen. Folkbildningsrådet föreslår att EAEA i samråd med kommissionen ges särskilda förutsättningar att förslagsvis under två år utveckla erfarenhetsutbyte, metoder, policy och viss projektverksamhet kring gemensamma europeiska principer för validering av icke-formellt och informellt lärande. Forskare och utvärderare bör knytas till en sådan satsning.

Denna process kring gemensamma principer för validering av icke-formellt och informellt lärande inom EAEA länkas genom medlemsorganisationerna till den diskussion och försöksverksamhet som parallellt pågår på nationell nivå. Resultatet av arbetet summeras i form av en rekommendation till kommissionen.

Folkbildningsrådet föreslår att Kommissionen och EAEA anordnar en gemensam europeisk konferens kring validering av icke-formellt och informellt lärande, förslagsvis hösten 2006 under det finska ordförandeskapet.

3. Sammanfattande synpunkter

Här följer Folkbildningsrådets synpunkter i kort sammanfattning

Om folkbildning och validering:

- Ur ett samhällsperspektiv är det av stort värde att alla kompetenser synliggörs och erkänns. Ur ett individperspektiv är det en rättvisefråga att också folkbildningens deltagare ska ha möjlighet att tillgodoräkna sig de kunskaper och den kompetens de tillägnat sig. Men ska man

göra folkbildningen rättvisa ska den inte styras in i en externt utformad standardiserad valideringsform, som inte tar hänsyn till dess egenart och särskilda karakteristika.

- Folkbildningen måste delta i utvecklandet av former för validering av de kunskaper som följer av det icke-formella lärandet. Folkbildningens egna företrädare ska ansvara för att en valideringsstruktur byggs upp och att det ordnas utbildning för validerarna.
- Folkbildningen är inriktad på ett erfarenhetsbaserat och processinriktat lärande med aktivt utbyte av erfarenheter, tankar, värderingar och reflektioner mellan deltagarna. Modeller för validering får inte ha inverkan på folkbildningens karaktär i dessa avseenden.
- Validering i folkbildningen bör i första hand gälla validering av reell kompetens och inte ha gymnasiet eller högskolans kurskrav som grund. Folkbildningen ska erkännas som en viktig lärandearena på egna meriter som ger kunskaper och färdigheter av betydelse både för den sociala och personliga utvecklingen och att den ofta – särskilt i folkhögskolorna – kan utgöra en grund för fortsatta studier, även om det inte är det primära målet.
- Sverige bör på den europeiska nivån utifrån våra nationella erfarenheter belysa värdet och samhällsnyttan med ett statsstött icke-formellt lärande baserat på tilltro till medborgarnas utveckling. Även ur ett valideringsperspektiv är en viktig fråga vilka förutsättningar det finns för medborgarna att delta i ett icke-formellt lärande som bidrar till ökat självförtroende och medvetenhet om de egna resurserna.
- Det finns områden inom folkbildningen, framför allt i studiecirkelverksamheten, som inte lämpar sig för validering. Många som kommer till folkbildningen vill uppleva en frivillig zon inom utbildningsvärlden där man inte blir bedömd och graderad. För detta finns acceptans från statens sida.

Om förslaget till europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (EQF):

- Det icke-formella och informella lärandets betydelse för det livslånga lärandet både ur ett individuellt och samhälleligt perspektiv behöver tydliggöras, liksom vikten av utveckling av egenskaper som självständighet, kommunikations- och samarbetsförmåga i de aktuella lärmiljöerna.
- Folkbildningsrådet avvisar på basis av föreliggande underlag förslaget till en gemensam europeisk referensram. Förslaget tar inte hänsyn till den komplexitet och principiella och metodiska problematik som validering av icke-formellt och informellt lärande innehåller i förhållande till den föreslagna kvalifikationsstrukturen med åtta nivåer.
- Folkbildningsrådet föreslår i stället att ansträngningarna under de närmaste åren ökas, både på nationell och europeisk nivå, för att genom projektverksamhet, metodutveckling och erfarenhetsutbyte skapa en långsiktig grund för validering av icke-formellt och informellt lärande. Sverige och övriga nordiska länder kan, mot bakgrund av ländernas långvariga och omfattande folkbildningsverksamhet, ha en aktiv roll i att finna former för validering av den särpräglade kunskap och kompetens som skapas och utvecklas i andra sammanhang än i det offentliga utbildningssystemet. Då skapas också förutsättningar att etablera ett hållbart system för validering som växer fram i en dialog med berörda parter. Folkbildningsrådet avser för sin del att tillsammans

med folkhögskolor och studieförbund fortsätta det utvecklingsarbete som inletts inom Valideringsdelegationen.

- Folkbildningsrådet delar slutsatsen från Ministerrådet och Kommissionen att det är angeläget att stimulera erfarenhetsutbytet på europeisk nivå kring validering av icke-formellt och informellt lärande för att göra det möjligt att utveckla gemensamma europeiska principer kring detta.
- Folkbildningsrådet föreslår i enlighet härmed att *European Association for Education of Adults* (EAEA) i samråd med kommissionen ges särskilda förutsättningar att förslagsvis under två år utveckla erfarenhetsutbyte, metoder, policy och viss projektverksamhet för att skapa en grundval för gemensamma europeiska principer för validering av icke-formellt och informellt lärande. Folkbildningsrådet föreslår att Kommissionen och EAEA anordnar en gemensam europeisk konferens kring validering av icke-formellt och informellt lärande, förslagsvis hösten 2006 under det finska ordförandeskapet.

För Folkbildningsrådet

Anders Ljunggren
Ordförande

Britten Månsson-Wallin
Generalsekreterare